

Vilniaus istorinio centro – UNESCO Pasaulio paveldo vietovės valdymo sistemos metmenys

1.	Vilniaus istorinio centro valdymo sistemos teisinis pagrindas	2
1.1.	Įstatymai.....	2
1.2.	Strateginiai dokumentai	4
1.2.1.	Vilniaus Senamiesčio atgaivinimo strategija.....	4
1.2.2.	Vilniaus strateginis planas	4
1.3.	Vilniaus bendrasis planas.....	5
1.4.	Specialieji planai	6
1.5.	Vilniaus istorinio centro atgaivinimo programos.....	7
2.	Patikslintos vertės pažymos projektas	9
2.1.	Patikslintos vertės pažymos projektas.....	9
2.2.	Vertės požymiai	11
3.	Vilniaus istorinio centro valdymo sistema.....	13
3.1.	Vietovių valdymo sistemų sudarymo pagrindas ir jų paskirtis	13
3.2.	Vietovių valdymo sistemų sandara	14
3.2.1.	Teritorijos valdymo vientisumas	14
3.2.2.	Horizontali, tarpžinybinė ir daugiadisciplininė, sąveika.....	14
3.2.3.	Vertikali valdymo darna	15
3.2.4.	Valstybės institucijų bei savivaldos ir pilietinės visuomenės sąveika	15
3.3.	Vietovių valdymo sistemų sudarymas, įgyvendinimas ir peržiūra	15
3.4.	Vietovių valdymo sistemos įgyvendinimo instrumentai	16
3.4.1.	Periodinis pranešimas	16
3.4.2.	Institucijų veiksmai vietovėje ir jų integruotas sąvadas	16
3.4.3.	Suvestinė ataskaita už praėjusio laikotarpio veiksmus ir visuomenės patikros rezultatai	17
3.5.	Kasdieninės (nuolatinės) priemonės valdymo efektyvumui užtikrinti.....	17
3.5.1.	Periodinė ataskaita Pasaulio paveldo komitetui.....	18

1. Vilniaus istorinio centro valdymo sistemos teisinis pagrindas

Valdymo sistemos pagrinde išvardijami įstatymai bei poįstatyminiai aktai bei savivaldos sprendimai ir jų nuostatos, pagal kurias valdoma vietovė; institucijos, dalyvaujančios vietovės valdyme, jų atsakomybė; teritorinio planavimo dokumentai bei jų nuostatos, kuriomis reguliuojama vietovės apsauga ir plėtra.

1.1. Įstatymai

Nuo pat valstybės atkūrimo 1990 metais kultūros paveldo apsaugos ir puoselėjimo klausimas buvo vienu iš svarbiausių deklaruotų Lietuvos valstybės prioritetų: 1996 m. Valstybės saugumo pagrindų įstatymas įvardina kultūros paveldą kaip vieną pagrindinių nacionalinio saugumo objektų.

Iki 1995 m. vasario 1 d. galiojo Lietuvos Respublikos istorijos ir kultūros paminklų apsaugos ir naudojimo įstatymas, priimtas 1977 m., keistas ir papildytas 1984 m. ir 1990 m., pastarasis pakeitimas iš esmės skirtas privačios nuosavybės sąvokai įvesti. Taip pat 1990 metais priimtas Lietuvos Respublikos kultūros paveldo inspekcijos laikinasis įstatymas, įkuriant vieną instituciją - kultūros paveldo inspekciją, atskaitingą Seimui, iš esmės atsakingą už visą paveldosaugą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė taip pat priėmė nutarimą „Dėl istorinę ir kultūrinę vertę turinčių kultūros paveldo objektų, neesančių kultūros paminklų sąrašuose, apsaugos užtikrinimo“, veikusį nuo 1990-12-11 iki 2004-11-23.

Ši sistema buvo iš esmės pakeista jau 1995 m., įsigaliojus Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymui, kuris įvedė daug naujų sąvokų, ir nustatė žymiai sudėtingesnę, triapakopę atsakomybių ir valdymo struktūrą. Nuo 1995 m. prie Lietuvos Respublikos Seimo veikia Kultūros paveldo komisija, atskaitinga Seimui, kurios nariai skiriami Seimo, Prezidento, ir Vyriausybės, ir kuri yra kolektyvi paveldosaugos politikos ekspertė; Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinį administravimą organizuoja ir už jį atsako kultūros ministras, kuris įgalioja ministerijos padalinius ir prie ministerijos įsteigtas institucijas atlikti apsaugos funkcijas. Tokia institucija yra Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos (toliau – Departamentas), kuris įgyvendina valstybinį paveldosaugos valdymą, o savivaldybėms priskirtas (ribotai savarankiškas) ir savarankiškas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos funkcijas atlieka savivaldybės paveldosaugos padalinys. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos norminius teisės aktus pagal kompetenciją priima Vyriausybė, kultūros ministras, Departamento direktorius ir savivaldybės taryba. Šis, iš esmės naujas, įstatymas, keistas ir papildytas 1997-03-27, 1997-07-03, 1997-09-25, 2000-05-04, 2001-04-19, 2002-06-25, 2002-12-10, 2005-04-19 (nauja redakcija), 2007-07-19, 2007-07-21, 2008-05-23. Šis įstatymas reguliuoja kultūros paveldo apsauga, apskaitą, tyrimus, naudojimą ir tvarkybą, paveldo pažinimo sklaidą ir viešąjį paveldo naudojimą.

Remiantis šiuo įstatymu, Vilniaus Senamiestis (UIP) įrašytas į Kultūros paveldo registrą.

Įsigaliojus naujajai, 2005 m. redakcijai, prireikė atskiro Valstybinės kultūros paveldo komisijos (toliau – Komisija) įstatymo, įsigaliojusio 2005-01-01. Įstatymas nustato, kad Komisija yra Lietuvos Respublikos Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės ekspertas bei patarėjas kultūros paveldo valstybinės politikos ir jos įgyvendinimo klausimais. Ją steigia, pertvarko ar likviduoja bei jos nuostatus tvirtina Seimas. Komisija atskaitinga Seimui. Jos uždaviniai - dalyvauti formuojant kultūros paveldo apsaugos politiką ir strategiją; teikti siūlymus valstybės institucijoms dėl kultūros paveldo apsaugos politikos ir strategijos bei kitais kultūros paveldo apsaugos klausimais; vertinti kultūros paveldo apsaugos politiką ir strategiją įgyvendinančias programas ir biudžeto lėšų, skirtų kultūros paveldo apsaugai, panaudojimą; svarstyti ir aprobuoti siūlymus kultūros paveldo vertybes paskelbti kultūros paminklais ar panaikinti jų apsaugą; svarstyti ir aprobuoti siūlymus kilnojamąsias kultūros vertybes įrašyti į Kultūros vertybių registrą

ir išbraukti iš jo; vertinti kultūros paveldo apsaugos funkcijas atliekančių atsakingų valstybės institucijų ir įstaigų metines ataskaitas ir savivaldybių institucijų, įstaigų veiklą kultūros paveldo apsaugos požiūriu; rengti įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kultūros paveldo apsauga, projektus ir kt., todėl Komisija turi didelę įtaką Vilniaus istorinio centro (toliau – Vilniaus senamiestis) valdymui per savo rekomendacijas ir išvadas. Pvz., jos 2008-05-23 sprendimas dėl Vilniaus istorinio centro apsaugos zonos rekomenduoja Vilniaus miesto savivaldybei prieš rengiant Vilniaus istorinio centro apsaugos zonoje teritorinio planavimo dokumentus ir techninius projektus statinių statybai atlikti poveikio aplinkai vertinimo procedūrą, o Departamentui - parengti Vilniaus istorinį centrą supančios teritorijos su istoriniais priemiesčiais patikslintus apskaitos dokumentus, atsižvelgiant į teritorijų ribas ir vertingąsias savybes ir inicijuoti UNESCO Pasaulinio paveldo objekto – kultūros paminklo UIP – Vilniaus istorinio centro apsaugos zonos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijos planavimo dokumento parengimą.

1993-11-09 priimtas Saugomų teritorijų įstatymas, kuris reguliuoja visuomeninius santykius, susijusius su saugomomis teritorijomis, nustato saugomų teritorijų sistemą, sukuria saugomų teritorijų steigimo, apsaugos, tvarkymo ir kontrolės teisinius pagrindus, reglamentuoja veiklą jose. Jis keistas ir papildytas 1995-07-22 ir 2000-07-19, nauja redakcija įsigaliojo 2001-12-28. Jis taip pat numato, kad į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą įrašytų teritorijų specialiuosius saugomų teritorijų tvarkymo planus tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė (24 straipsnio 3 dalis). Vilniaus Senamiestio teritorijoje veikia Vilniaus pilių valstybinis kultūrinis rezervatas, įsteigtas Seimo nutarimu 1997-08-01, valdomas rezervato direkcijos. Visa eilė valdymo funkcijų rezervate vykdoma pagal šį įstatymą.

1995-12-30 įsigaliojo Teritorijų planavimo įstatymas, keistas ir papildytas 1997-07-09; 1997-10-24; 2000-04-26; 2000-05-24; 2000-10-31; 2001-01-01; 2001-05-09; 2003-05-01; 2004-05-01 (Nauja redakcija); 2004-10-16; 2006-06-13; 2006-07-27; 2007-04-05. Jis reglamentuoja Lietuvos Respublikos teritorijų planavimą, fizinių, juridinių asmenų, valstybės ir savivaldybių institucijų teises ir pareigas šiame procese. Šiame įstatyme numatomos teritorijų planavimo rūšys (bendrasis, specialusis ir detalusis teritorijų planavimas) ir teritorijų planavimo lygmenys.

Po 1995 m. priimtas taip pat ir Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1996-02-15; nauja jo redakcija įsigaliojo 2009-07-01.

Netiesiogiai su Vilniaus senamiestio Pasaulio paveldo vietovės valdymu taip pat susijęs Tautinio paveldo produktų įstatymas, įsigaliojęs 2008-01-01.

Įvairiuose kituose įstatymuose taip pat esama nuostatų, svarbių Vilniaus senamiestio valdymui. Tai Aplinkos apsaugos įstatymas, Žemės įstatymas, Statybos įstatymas, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas, Vietos savivaldos įstatymas, Apskritis valdymo įstatymas ir kt. bei šių įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai.

Įstatymo galią Vilniaus senamiestio valdymui taip pat turi Lietuvos Respublikos ratifikuoti tarptautiniai dokumentai:

- UNIDROIT konvencija dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų, 1997-01-29
- 1954 metų UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencija ir jos Protokolas, 1998-11-20;
- 1970 metų UNESCO nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo priemonių konvencija, 1998-11-20
- 1992 metų Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija, 1999-11-25
- 1985 metų Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija, 1999-11-25

- Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija, 2004-12-31
- Povandeninio kultūros paveldo apsaugos konvencija, 2006-06-10.
- 1972 m. Pasaulio gamtos ir kultūros paveldo konvencija.

1.2. Strateginiai dokumentai

Nuo 2005-06-05 įsigaliojo Vyriausybės nutarimas „Dėl Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo taisyklių patvirtinimo“. Jis nustato, kad strateginio planavimo dokumentai – tai nekilnojamojo kultūros paveldo objektų teritorijų, kultūros paveldo vietovių, kultūros paveldo objektų ir vietovių apsaugos zonų planavimo dokumentai, nustatantys prioritetinius tikslus ir veiksmus, apsaugos ir tvarkybos priemonės, jų įgyvendinimo eiliškumą, lėšų poreikį ir atsakingas institucijas.

Šiame nutarime numatoma, kad paveldotvarkos planų rengimo organizatoriai yra Departamentas ir įvairių saugomų teritorijų administracijos. Patvirtinti tokių strateginio planavimo dokumentų tipai: Tvarkybos efektyvumo vertinimas, Paveldosauginis auditas, Stebėsenos programa, Paveldotvarkos planas, Tikslinės programos, Veiksmų planas.

1.2.1. Vilniaus Senamiesčio atgaivinimo strategija

1996 m. Pasaulio banko lėšomis parengta Vilniaus Senamiesčio atgaivinimo strategija, patvirtinta Vilniaus miesto tarybos, kuriai pritarė Vyriausybė ir UNESCO.

Strategijoje pateikiama Vilniaus senamiesčio atgaivinimo vizija, aptariama istorija ir paveldo vertė, padėties analizė, išdėstoma atgaivinimo strategija bei planuojami veiksmai, siūloma institucinė sąranga, finansiniai įgyvendinimo planai bei valstybinių investicijų prioritetai. Nors daugelis šios strategijos siūlymų jau įgyvendinta, ji tebegalioja ir šiandien.

Pagrindiniai strategijoje siūlomi ilgalaikiai principai - plėtros bei apsaugos pusiausvyra bei integravimas, paskirčių įvairovė ir valstybinio ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas. Visi šie principai aktualūs ir šiandien.

Pagal analizės išvadas, joje buvo siūloma tobulinti savivaldybės planuojamą ir organizacinę veiklą: identifikuoti paveldo vertybes, pasirūpinti jų apsauga ir propaganda bei integravimu į kultūrinį, ekonominį ir socialinį bendruomenės gyvenimą; neatidėliojant sukurti teisinę ir administracinę sistemą nuosavybei plėtoti ir valstybės ištekliams senamiestyje valdyti; nustatyti investicijų į infrastruktūrą prioritetus; pertvarkyti savivaldybės struktūrą, sujungiant visus skyrius, susijusius su aplinkos planavimu ir statybos leidimais senamiestyje, panaudoti nors ir menkas turimas valstybines lėšas, paremiant stambias privačias investicijas, siekiant bendro tikslo – savarankiškos senamiesčio plėtros; sukurti pagrindą gyventojų iniciatyvoms koordinuoti, surasti lėšų joms remti; taip keliamas vietos bendruomenės pasitikėjimas; įsteigti organizacijas senamiesčio atgaivinimo programai valdyti bei valstybės paramai teikti.

Iš dalies remiantis šia strategija, 1998 m. įsteigta Vilniaus senamiesčio atgaivinimo agentūra. Nuo strategijos patvirtinimo Vyriausybė kasmet skirdavo Vilniaus senamiesčio atgaivinimui nemažas tikslines lėšas (žr. toliau: Programa).

1.2.2. Vilniaus strateginis planas

Pirmasis Vilniaus strateginis planas priimtas Vilniaus m. tarybos 2002 metais laikotarpiui iki 2011.

Jame pateiktoje vizijoje išskiriama naujoji ekonomika, pažangi visuomenė, ir savita aplinka, kurioje nauja miesto plėtra harmoningai derinama su gausiomis kultūros ir gamtos paveldo vertybėmis.

Strateginiame plane buvo nustatyti 4 prioritetai, kurių vienu buvo Vilniaus tarptautinio konkurencingumo didinimas, ir jam siekti keliama tikslai bei uždaviniai: tausoti ir stiprinti savito miesto estetinį įvaizdį, išryškinti ir plačiau panaudoti Vilniaus kultūrinį ir gamtinį savitumą, „saugoti Vilniaus istorinio centro savitumą, didinti jo patrauklumą gyventi, verslui, kūrybai ir turizmui“.

2010-11-24 patvirtintas Vilniaus miesto 2010-2020 metų strateginis planas, kuriame šalia būtinybės saugoti materialųjį paveldą, akcentuojami ir veiksmai „užtikrinti valstybės, tradicinių švenčių, etninės kultūros, nematerialaus paveldo tęstinumo tradicijas“ bei „puoselėti daugiakultūrinį paveldą“.

Šiame plane išskiriamas strateginis tikslas: „Efektyviai ir tausojančiai naudojamas kultūros paveldo potencialas“ ir, šalia uždavinio „saugoti, tvarkyti ir naudoti kultūros paveldą“, atskiras uždavinys „saugoti Vilniaus senamiesčio savitumą ir didinti jo patrauklumą“.

Vilniaus senamiesčio valdymo kontekste paminėtas ir tikslas „aukšta teikiamų paslaugų ir funkcijų vykdymo kokybė“, bei jo uždavinys „užtikrinti glaudų tarptautinį ir tarpinstitucinį bendradarbiavimą“.

1.3. Vilniaus bendrasis planas

Pirmasis Vilniaus bendrasis planas, atkūrus valstybę, parengtas 1998 m.

Vienas svarbiausių šio plano uždavinių buvo Vilniaus senamiesčio, kaip pasaulio paveldo objekto, išsaugojimas. Šio dokumento sprendiniuose siūlyta sparčiau įgyvendinti Senamiesčio regeneravimo projekto koncepciją ir atgaivinimo strategiją, pirmenybę skirti Žemutinės pilies rūmų atkūrimo ir senamiesčio gynybinių sienų bei vartų restauravimo tūšai, siekiant išsaugoti senamiestyje gyvenamąją funkciją: jai siūlyta palikti ne mažiau kaip 40 proc. bendrojo ploto, remti namų bendrijų senamiestyje steigimą, efektyvinti Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūros veiklą, siekti, kad projektai ir tvarkymo darbai atitiktų paveldo apsaugos reikalavimus, išlaikytų autentiškumą, savitumą ir sudarytų sąlygas toliau senamiestį puoselėti.

Šiems tikslams pasiekti siūlyta patikslinti ir atnaujinti Senamiesčio atgaivinimo ir jo objektų išsaugojimo ir tvarkymo programą, susieti Vilniaus miesto savivaldybės kasmetinius biudžetus su senamiesčio išsaugojimo ir tvarkymo ilgalaikėmis programomis, įsteigti senamiesčio atgaivinimo paramos fondą.

2006 m. gruodį parengto galiojančio bendrojo Vilniaus miesto plano iki 2015 metų šeštoji dalis skiriama kultūros vertybėms. Šiame plane Vilniaus senamiestis įvardinamas kaip „reikšmingiausia miesto urbanistikos vertybė“.

Senamiesčio ir kitų kultūrinių urbanistinių draustinių apsaugos (buferinėje) zonoje siekiama išsaugoti abipusius vizualinius ryšius tarp atskirų saugomų teritorijų, vertingus panorامينius vaizdus ir siluetus, ribojamas naujų statinių aukštis ir užstatymo tankis. Pagal bendrąjį planą, Vilniaus senamiesčio apsaugos (buferinės) zonos griežto reglamentavimo teritorijoje aukštybiniai pastatai negali būti statomi. „Nauji pastatai šioje teritorijoje gali būti statomi tik siekiant atkurti sunaikintą istorinę planinę bei erdvinę urbanistinę struktūrą arba pratęsti tradicinius erdvių struktūros formavimo principus.“

Planuojant pastatų statybą Vilniaus senamiesčio ir kitų kultūrinių urbanistinių draustinių apsaugos (buferinėje) zonoje atliekama jų vizualinio poveikio Vilniaus senamiesčiui analizė. Kai šie pastatai išsiskiria artimojoje aplinkoje savo aukščiu arba tūriu, analizė atliekama pateikiant vaizdus iš Vilniaus senamiesčio apžvalgos kontrolinių taškų ir iš svarbių viešųjų erdvių.

Plane nustatyti Vilniaus senamiesčio apžvalgos kontroliniai taškai, saugomų kultūros paveldo vertybių teritorijų ir apsaugos zonų ribos, Vilniaus senamiesčio apsaugos, atgaivinimo ir tvarkybos prioritetai.

Urbanistikos paveldo objektų kultūrinės vertės išsaugojimo nuostatos konkretizuojamos ir įgyvendinamos šių teritorijų apsaugos specialiaisiais planais. Tvarkybos ir naudojimo reikalavimai detalizuojami individualiais apsaugos reglamentais, kurie turi būti parengti visoms nekilnojamosioms kultūros vertybėms.

Nors šioje bendrojo plano dalyje numatyta įgyvendinimo programa, neįvardinama, kas atsako už koordinuotą, visuminį, nuoseklų šio plano įgyvendinimą. Tuo būdu, bendrasis planas lieka veikiau veiklą apribojančiu, o ne ją skatinančiu, dokumentu.

1.4. Specialieji planai

1992 m. sukurta Senamiesčio regeneravimo koncepcija ir sklypų planas, orientuoti daugiausia į erdvinį architektūrinį senamiesčio pavidalo atkūrimą.

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2003 m. gruodžio 23 d. įsakymu patvirtintas Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentas.

Senamiesčio apsaugos reglamentas įgyvendina Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nuostatas ir nustato Vilniaus senamiesčio sudėtinių dalių priežiūros, naudojimo ir tvarkymo reikalavimus.

Senamiesčio apsaugos reglamentą sudaro šešios dalys:

Bendroji ir pirmoji dalys. Bendrosios nuostatos. Senamiesčio vertė. Senamiesčio sudėtis, apimtis ir kiti apskaitos duomenys. Senamiesčio apsaugos reglamento sudėtis;

Bendrieji Senamiesčio apsaugos reikalavimai. Reguliuojamos veiklos Senamiesčio teritorijoje;

Antroji dalis. Specialūs apsaugos reikalavimai paskiroms istorinėms dalims (pirmoji senamiesčio zona - Vilniaus pilys; antroji senamiesčio zona - Istorinis Vilniaus branduolys; trečioji senamiesčio zona - Istoriniai priemiesčiai);

Trečioji dalis. Reikalavimai paskiroms Senamiesčio istorinėms dalims (10 Senamiesčio teritorijos zonų), vidaus erdvėms ar jų sekoms saugoti, naudoti bei tvarkyti;

Ketvirtoji dalis. Reikalavimai pavieniems objektams, jų sudėtinėms dalims bei kitoms Senamiesčio sudėtinėms dalims. Ši dalis yra nuolat papildoma, atsižvelgiant į pakitimus, nustatytus Senamiesčio monitoringo metu, realizavus konkrečių objektų tvarkymo darbus, parengus individualius statinių, statinių kompleksų ir ansamblių nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reglamentus, pakitus želdinių struktūrai;

Penktoji dalis. Pastoviai papildoma tiriant kultūrinį sluoksnį (A1610), parengus šios nekilnojamosios kultūros vertybės individualų apsaugos reglamentą, tiriant požemines statinių dalis, pastatų liekanas, kitus teritorijos elementus, nustatčius jų kultūrinę vertę. Galutiniai duomenys naudojami antrosios - ketvirtosios dalių duomenų koregavimui.

Šiuo reglamentu siekiama saugoti Lietuvos sostinės branduolį, kaip unikalų gamtos, istorijos bei meno paveldą, išsaugant jo istorines savybes, vertes ir autentiškumą, apsaugant ir išlaikant Senamiesčio dvasią, istorinę atmintį, tradicijas, charakterį; užtikrinti, kad vertės, dėl kurių Senamiestis įrašytas į Pasaulio kultūros paveldo sąrašą bei į Kultūros vertybių registrą, būtų palaikomos autentiškos, sutvirtinamos, tinkamai atskleidžiamos, prieinamos visuomenei ir kad šio paveldo pilnatvė būtų perduota ateities kartoms.

Senamiestyje saugomos apskaitos dokumentuose nustatytos vertingos dalys bei elementai:

Statiniai, jų kompleksai ir ansambliai - užstatymo visuma, nekilnojamosios kultūros vertybės, kultūrinės vertės požymių turintys objektai, Senamiesčio vertingos dalys ir elementai: statinių bendrasis pavidas; statinių sudėtinės dalys (stogas ir jo elementai, dangos ir jų elementai, laikančios konstrukcijos, dekoro elementai, išorės įranga); urbanistinės struktūros elementai: gatvių ir aikščių tinklas (t.t. dangos, skersiniai ir išilginiai profiliai); užstatymo struktūra: sklypų (posesijų) dydis, ribos, statinių išdėstymas sklypuose, sklypų elementai; gamtinis pagrindas (reljefas, hidrografija, želdynai); statiniai, jų kompleksai ir ansambliai, urbanistinės struktūros elementai bei gamtinis pagrindas formuoja vertingas senamiesčio projekcijas (siluetus, panoramas bei perspektyvas). Senamiestyje nesaugomos nevertingos kultūros paminklo dalys bei elementai – medžiaginiai ir struktūriniai svetimkūniai ar naujadarai, iš esmės keičiantys kultūros paminklo sudėtį, apimtį, struktūrą, funkciją, menkinantys jo kultūrinę vertę.

Senamiestis saugomas jį prižiūrint, tvarkant ir naudojant. Senamiestyje taikomi tokie tvarkymo režimai: konservavimo – restauravimo, restauravimo, restauravimo – atkūrimo. Detalizuoti tvarkymo režimai ir leidžiami tvarkymo darbai teritorijai, želdiniams, statiniams pateikiami Reglamento antroje – ketvirtojoje dalyse. Statinių, jų ansamblių ir kompleksų ir/ar kitų rūšių nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymo režimus, atitinkamas tvarkymo darbų rūšis ir reikalavimus nustato šių vertybių individualūs apsaugos reglamentai, tipiniai apsaugos reglamentai bei Departamento nustatyta tvarka parengtos sąlygos nekilnojamųjų kultūros vertybių tvarkymo statybos darbams.

Senamiestyje taikomi tokie naudojimo režimai: riboto naudojimo ir universalus. Detalizuoti naudojimo režimai, naudojimo paskirtys ir apimtys teritorijai, želdiniams, statiniams pateikiami Reglamento antroje – ketvirtojoje dalyse.

Kaip ir bendrasis planas, reglamentas numato, kas leistina, ir kas draustina, tačiau nenurodo, kam priklausoma iniciatyva veiksmais siekti apsaugos įgyvendinimo.

Šį reglamentą pakeis Departamento rengiamas specialusis planas - Vilniaus senamiesčio paveldotvarkos projektas, kuriame bus nustatyti Vilniaus senamiesčio teritorijos ir apsaugos zonos paveldosaugos reikalavimai. Jį tvirtins kultūros ministras.

1.5. Vilniaus senamiesčio atgaivinimo programos

1996 m. parengtos Senamiesčio strategijos įgyvendinimo tikslams Vilniaus miesto savivaldybė 1998 metais įsteigė Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūrą, kuri, glaudžiai bendradarbiaudama su Vilniaus miesto savivaldybės Miesto plėtros departamentu, nuo 1998 m. kasmet rengia senamiesčio atgaivinimo programą, užsiima kita su programos įgyvendinimu susijusia veikla. Kasmetinė Vilniaus senamiesčio atgaivinimo programa padeda užtikrinti tęstinį atgaivinimo procesą ir pateikia atnaujinimo darbų grafiką: nuo infrastruktūrinių plėtros projektų, gatvių sutvarkymo, teritorijos plano pagerinimo schemų iki specifinių darbų, tokių kaip gatvių apšvietimas, pastatų išorės tvarkymas, želdiniai ir t.t. Pagal šioje programoje nustatytus uždavinius už Vyriausybės ir savivaldybės kasmetines specialias dotacijas, buvo intensyviai tvarkomi senamiesčio pastatų fasadai, gatvės, skverai ir aikštės. Pagal kitas pagrindines šios programos dalis buvo ugdoma bendruomenė, bendradarbiaujama regione, kaupiami ir vertinami duomenys, skleidžiama informacija.

Tam tikslui Vyriausybė skyrė valstybines lėšas: 1998 ir 1999 m. po 15 mln. Lt, 2000 m. – 4 mln. Lt ir 2001–2003 m. po 2 mln. Lt. Vyriausybės ir savivaldybės investicijos netiesiogiai paskatino kitas privačias investicijas į senamiestį, kurios per šį laikotarpį kasmet sudarė 80 – 125 mln. Lt.

Nuo 2005 m. pereita prie kompensavimo mechanizmo savininkams už atliktus darbus per Departamentą.

2003 – 2005 metų Programoje Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra savo prioritetine veikla laikė tolesnį bendruomenės ugdymą., kuriuo siekiama:

- mažiausiomis lėšomis pritraukti papildomas tiesiogines ir netiesiogines privačias investicijas;
- gyventojų paveldosauginio ir aplinkosauginio sąmoningumo bei atsakomybės per švietimą ir finansinį skatinimą;
- sprendžiant gyventojų ir savivaldybės bendradarbiavimo galimybes, derinti savo veiklą su Aplinkos ir Kultūros ministerijomis;
- didinti gyventojų pasitikėjimą savivaldybės valdžia;
- didinti gyventojų, bendruomenės paramą sprendžiant jų socialinių santykių darnos per gyvenamosios aplinkos gerinimą;
- vykdyti gyvenamosios aplinkos ir istorinių viešųjų želdynų atgaivinimą;
- tolesnis istorinių miesto statinių, gatvių ir viešųjų erdvių tvarkymas, tausojant paveldą ir urbanistinę visumą;
- tradicijų, kultūrinių ir socialinių santykių palaikymas per „Dailiųjų amatų“, etnografinių verslų ir mugių” bei „Dingęs Vilnius” programas;
- specialios duomenų bazės apie Senamiestį sudarymas, duomenų palaikymas internete bei specialių informacinių lentelių rengimas.

1.6. Išvada

Peržvelgus įstatymus ir planavimo dokumentus, akivaizdu, kad disciplinų bei sektorių integravimas Vilniaus senamiesčio valdymą pasiekė tik epizodiškai. Valstybės lygmeniu nei kitos žinybos, išskyrus Kultūros ministeriją ir Departamentą, nei jų kompetencijos sferos šiame kontekste kaip ir nepaminėtos.

Toliau svarstant integruotą Vilniaus senamiesčio valdymo planą, pirmiausia reikia bendromis pastangomis sukurti ir įvardinti tokius bendruosius senamiesčio valdymo principus, siekius ir tikslus, kurie būtų visiems proceso dalyviams suprantami, priimtini ir tikrovėje pasiekiami, paprasti ir skaidrūs. Tada galima išnagrinėti, ar dabartiniais įstatymais nustatytas esamų institucijų atsakomybės ir jų veiklos suderinimas, įprastinių valdymo instrumentų veikimas jau išsėmė visas galimybes tų principų laikytis ir siekti užsiduotų tikslų. Galėtume pasinaudoti tokia metodine nuostata, kuri TIK TADA leistų įvesti Vilniaus senamiestyje kitose teritoriniuose visuomenės dariniuose nenaudojamus valdymo instrumentus: specialius įstatymus, kitokias institucijas, ypatingas finansavimo programas, KAI nepavyksta problemų išspręsti ir tikslų siekti bendrosiomis, įprastinėmis priemonėmis, ir prioritetą teikiant skaidrumo, sąmoningumo ir bendro intereso skatinimui ir puoselėjimui, o ne administracinėms priemonėms.

2. Patikslintos vertės pažymos projektas

2.1. Patikslintos vertės pažymos projektas

Vilniaus istorinis centras, Ref: 541

Įrašytas: 1994

Kriterijai: ii, iv

IVV pažymos data: 2012

Santrauka

Jau Neolito laikais gyvavęs kaip gyvenvietė ledynmečio suformuotose aukštose kalvose ir jas supančiame Neries ir Vilnios upių santakos slėnyje, XIII amžiuje Vilnius tapo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, XV amžiuje didžiausios Europos valstybės, besitęsiančios nuo Baltijos iki Juodosios jūrų, sostine: politiniu, mokslo ir kultūros centru.

Drauge su lietuviais, kitos LDK tautos, jų kalbos, religijos ir kultūros formavo Vilniaus, kaip išskirtinio, Vakarų ir Rytų Europos veikmes vienijančio daugiakultūrio miesto plėtrą. 1387 m. miestui suteikta miestų savivaldos (Magdeburgo) teisė. Nuo vėlyvųjų viduramžių įsigalėjusią krikščionybę ir besiplėtojančią judaizmą papildė bizantiškosios, protestantiškosios ir unitų krikščionybės atmainos ir materialiosios jų gyvenimo apraiškos. Vilniaus tapatybė visada buvo atvira jame klestėjusių kultūrų religinę, socialinę, ekonominę ir kultūrinę veiklą praturtinančioms įtakoms, atsispindinčioms toliausiai į Europos Rytus nutolusiuose savituose gotikos, renesanso, ir baroko architektūros pavyzdžiuose. Po Vidurio Europos meistrų, XV a. sudėtinga mūro technika sukūrusių Šv. Onos bažnyčią, ir XVI-XVII a.a. Vilniuje dirbusių italų renesanso architektų, bei baroko meistrų Matteo Castello, Constante Tencalla, Giovanni Pietro Perti ir Giovanni Maria Galli, XVIII a. susiformavo Vilniaus baroko mokykla, suklestėjusi iš Vokietijos kilusio architekto Johann Christoph Glaubitz, dirbusio katalikų bažnyčiose, liuteronų kirchėse ir žydų sinagogose, kūryboje, kuri paliko ženklus didelėje LDK dalyje. Šią mokyklą palydėjo savitas klasicizmas, lietuvių architekto Lauryno Gucevičiaus išpuoselėtas Vilniaus Katedroje ir Rotušėje, bei architektų Martyno Knakfuso, Vasilijaus Stasovo, Tadeušo Rostvorovskio, Vaclavo Michnevičiaus, Michailo Prozorovo išlikusiuose kūriniuose. Dabartinis miesto pavidalas išlaikė autentiškus bruožus materialiuose požymiuose ir tėstiniuose procesuose, tradicijomis menuose ir gyvenime tebeliudijančiais dažnai buvusią audringą miesto ir valstybės istoriją ir jo politinę, ekonominę bei kultūrinę evoliuciją šimtmečių tėkmėje.

Vilnius, kaip miestas ir reiškinys, suvaidino svarbų vaidmenį kultūrinėje lietuvių ir kitų miesto ir regiono tautų plėtroje, įspausdamas neišdylantį pėdsaką jidiš kalbančių žydų litvakų, gudų, lenkų, rusų, Lietuvos totorių ir karaimų kultūrose.

Atitikimo PPS kriterijams patvirtinimas

(ii) Vilnius yra išskirtiniu viduramžiuose susiformavusio miesto pavyzdžiu, kelis šimtmečius žymiai įtakojusiu didelės Rytų Europos dalies savimonės, mokslo, kultūros bei architektūros plėtrą.

(iv) Istorinio miesto kraštovaizdyje išsaugota turtinga pastatų įvairovė yra ypatinga Centrinės Europos miesto, organiškai išsivysčiusio Rytų Europos regione per daugiau kaip penkis šimtmečius, iliustracija.

Vientisumo patvirtinimas

Vilniaus senamiestyje nuo viduramžių išliko radialinis miesto plano audinys, kuriame susiformavusiose erdvėse atsispindi šimtmečiais besikeitusių stilių ir politinių bei stichinių įvykių sąlygota miesto evoliucija. Vietovė tebeturi daugumą vientisumo požymių, reikalingų išskirtinės visuotinės vertės išraiškai: 16 a. Universiteto ansamblį, miesto Rotušę su aikšte, beveik visų konfesijų šventoves ir platų istorinių visuomeninių, komercinių bei gyvenamųjų pastatų pavyzdžių įvairių stilių spektrą, be žymių spragų užpildantį istorinį miesto audinį. Tik kelios vietos pažymi okupacijų ir karų atneštą žalą: po Abiejų Tautų Respublikos paskutinio padalijimo 1795 m. nunykusių Žemutinės pilies pastatų pamatus uždengusi Katedros aikštė, po Antrojo Pasaulinio karo nugriautos Didžiosios Sinagogos vieta ir greta mėginto formuoti, bet neužbaigto plataus bulvaro fragmentas Vokiečių gatvėje, taip pat jau vėliau po šio karo nugriautų pastatų vietose įrengti skverai arba antroje XX a. pusėje pastatyti į kontekstą įsiliejantys modernios architektūros pastatai.

Išnykę ir pasikeitę miesto bruožai išliko istoriniuose šaltiniuose, nuoseklių archeologinių bei istorinių tyrinėjimų medžiagoje, vaizduojamuosiuose ir taikomuosiuose menuose, gyvose teatro ir muzikos, ir svečių aptarnavimo tradicijose. Dalis miesto erdvių bei pastatų paskirčių bei veiklų taip pat pasikeitė, keičiantis socialinėms ir ekonominėms reikmėms, tačiau apibūdinta išskirtinė universalinė vertė tebėra lengvai atpažįstama. Miestas išlaikė savo politinę paskirtį ir ekonominę bei kultūrinę svarbą valstybėje ir regione, o jo pavidalas puikiai atspindi jo sudėtingą istoriją.

Autentiškumo patvirtinimas

Istorinio miesto erdvinis audinys kraštovaizdyje ir daugelis jame išlikusių pastatų pavidalu, medžiagomis, statybos technika tebėra autentiški. Didelėje pastatų dalyje išliko įvairių laikmečių medžiaginių sluoksnių, nes, įsivyraujant naujiems stiliams, pastatai buvo perstatomi, įtraukiant buvusių pastatų fragmentus. Nuo karų, gaisrų, ir ypač Antrojo pasaulinio karo nukentėję pastatai buvo rekonstruoti tiems laikotarpiams būdingais techniniais sprendimais, o tradiciniai restauravimo būdai naudoti tik svarbiausiuose paminkliniuose pastatuose ir charakteringose detalėse. Autentiški požymiai išliko posesijų sąrangoje, pastatų planinėje erdvinėje sandaroje ir konstrukcijose, būdinguose vidaus apdailos ir įrangos elementuose, išoriniuose sienų paviršiuose, įvairioje pastatų puošyboje, duryse, languose ir stoguose, gatvių ir aikščių dangose, ir inžinerinės bei transporto infrastruktūros detalėse, drauge su išsaugotu nematerialiu paveldu: menais ir

tradicijomis, liudijančiomis dažnai buvusią audringą miesto ir valstybės istoriją ir jo politinę, ekonominę bei kultūrinę evoliuciją šimtmečių tėkmėje.

Išsaugojimo ir valdymo reikalavimai

Senamiesčio vertės išsaugojimą garantuoja ir tam skirtas priemonės teisiškai nustato Valstybės saugumo pagrindų, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos, Valstybinės kultūros paveldo komisijos, Teritorijų planavimo, Saugomų teritorijų ir kiti įstatymai. Senamiesčio vertę ir jos požymius saugo Vilniaus strateginis, Bendrasis ir specialieji planai, o aktyvūs veiksmai įgyvendinami per senamiesčio atgaivinimo programas. Už senamiesčio išsaugojimą atsako Lietuvos Respublikos kultūros ministras ir jo įsteigta Pasaulio paveldo vertės valdymo komisija.

Vilniaus senamiesčio išsaugojimo valdymas remiasi 4 principais: (i) teritorine valdymo fragmentacija (valdymo skirtingumai nuo likusios miesto dalies), (ii) horizontalia sąveika: tarpžinybine ir daugiadisciplinine valdymo apimtimi, šalia paveldosaugos įtraukiant kitus sektorius – teritorijų planavimą, socialinius, ekonominius klausimus ir t.t.), ir valdymo mechanizmo darna; (iii) vertikaliu valstybės ir savivaldos lygmenų atsakomybės ir funkcijų suderinimu ir tarpžinybine saugojimo principų integracija ir sprendimų koordinavimu; (iv) valstybės institucijų, savivaldos ir pilietinės visuomenės sąveika, - kuriuos įgyvendina tarpžinybinė komisija ir visuomenės patikra.

Istorijoje besikeitusi daugiatautė bendruomenė šiandien yra vienodesnė, todėl likusios daugiakultūrio miesto apraiškos turi būti ypatingai branginamos, saugomos ir rodomos. Ypatingas dėmesys skiriamas išlikusių autentiškų elementų išsaugojimui, restauravimui autentiškomis technikomis, ir rodymui, jų interpretaciją papildant nuorodomis į išnykusius socioekonominius bei kultūrinius procesus ir kitą nematerialų paveldą.

2.2. Vertės požymiai

Materialusis pavidalas ir jo kaita

gamtinis pagrindas: natūralus reljefas ir želdynai;

Bendroji plano ir erdvių sąranga bei aplinkinės teritorijos:

gatvių ir aikščių tinklas; sklypų (posesijų) dydis, ribos, statinių išdėstymas sklypuose, sklypų elementai;

statiniai, jų kompleksai ir ansambliai, urbanistinės struktūros elementai bei gamtinis pagrindas formuoja vertingas senamiesčio projekcijas (siluetus, panoramas bei perspektyvas).

statinių bendrasis pavidalas, planinė erdvinė sandara ir konstrukcijos

Būdingi vidaus apdailos ir įrangos elementai

Išoriniai sienų paviršiai, durys, langai ir stogai

Gatvių ir aikščių dangos bei įrengimai

Inžinerinė ir transporto infrastruktūra

Socioekonominė ir sociokultūrinė veikla, jos kaita ir nematerialusis paveldas

Paskirtys ir jų ekonomika

Bendruomenės sąranga ir veikla

Religijos, šventyklos, dvasinė kultūra ir apeiginės tradicijos

Istoriniai šaltiniai

Padavimai ir legendos

Miesto regioninės ir tarptautinės sąveikos (politinės, ekonominės, kultūrinės)

Vaizduojamieji ir taikomieji menai

Teatro ir muzikos tradicijos

Tradicinė kultūra ir amatai, t.t. kulinarijos ir apgyvendinimo, prekybos tradicijos

Paveldosaugos tradicija

3. Vilniaus istorinio centro valdymo sistema

3.1. Vietovių valdymo sistemų sudarymo pagrindas ir jų paskirtis¹

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 24 straipsnio 3 dalis nustato, kad „*Saugomoms teritorijoms, turinčioms tarptautinės svarbos saugomos teritorijos statusą ir (ar) įrašytoms į tarptautinės reikšmės saugomų teritorijų sąrašus, taikomi tarptautinėse konvencijose, sutartyse nustatyti reikalavimai. Į tarptautinius saugomų teritorijų sąrašus patenkančių teritorijų apsaugos ypatumus taip pat reglamentuoja Vyriausybė.*“

Lietuvos Respublikos įstatymų sistemoje jau sukurti ir nuolat tobulinami bei papildomi visi įstatymai, reikalingi saugomų teritorijų ir nekilnojamo kultūros paveldo efektyviai apsaugai. Juose nustatyta įvairių valstybės ir savivaldos institucijų atsakomybė už paveldo apsaugą. Visos įstatymų numatytos valdymo institucijos yra įkurtos, jų veiklai kasmet pagal galimybes skiriami išteklių iš valstybės ir savivaldybės biudžetų.

Apsaugai ir plėtrai reguliuoti Lietuvoje esančioms Pasaulio paveldo vietovėms strateginiai, bendrieji ir specialieji planai rengiami įstatymų numatyta tvarka.

Lietuvos Pasaulio paveldo vietovių valdymo sistemų paskirtis yra nustatyti visų Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei savivaldos institucijų ir paveldo objektų savininkų, naudotojų bei pilietinės visuomenės sąveikos tikslus ir būdus, valdant ir išsaugojant šių vietovių vertę, dėl kurios jos įrašytos į Pasaulio paveldo sąrašą.

¹ Pasaulio Paveldo Konvencijos įgyvendinimo gairėse numatyti Pasaulio paveldo vietovių valdymo ypatumai:

108. Visos į Pasaulio paveldo sąrašą siūlomos įtraukti vertybės turi turėti patvirtintą valdymo planą ar kitą dokumentais patvirtintą valdymo sistemą, kurioje būtų nurodyta, kaip bus išsaugota išskirtinė visuotinė vietovės vertė. Pageidautina, kad tai būtų realios ir tinkamos veiklos priemonės.

109. Valdymo sistemos tikslas – garantuoti siūlomos vertybės tinkamą išsaugojimą dabarties ir ateities kartoms.

110. Veiksminga valdymo sistema turi būti sukurta, atsižvelgiant į siūlomos vertybės rūšį, ypatybes, poreikius, kultūrinę terpę ir gamtines sąlygas. Valdymo sistemos skiriasi kultūrinėmis perspektyvomis, turimais išteklių ir kitais veiksniais. Valdymo sistemas gali sudaryti tradiciniai būdai, galiojantys miestų arba regioninio planavimo instrumentai bei kiti formalūs ir neformalūs planavimo reguliavimo mechanizmai.

111. Nors pripažįstama, kad valdymo sistemų esama įvairių, galima išskirti bendras sudedamąsias dalis:

- a) visų suinteresuotų šalių turima visapusiška informacija apie paveldo vertybę;
- b) planavimo, įgyvendinimo, stebėsenos, įvertinimo ir atsakomųjų veiksmų ciklas;
- c) partnerių ir suinteresuotų šalių dalyvavimas;
- d) reikiamų išteklių skyrimas;
- e) gebėjimų stiprinimas; ir
- f) patikimas ir skaidrus valdymo sistemos veikimo aprašas.

113. Be to, Pasaulio paveldo komitetas, siekdamas, kad Konvencija būtų įgyvendinta, numatė atsakomosios stebėsenos ir periodinių ataskaitų procesus.

117. Valstybės narės yra atsakingos už deramą pasaulio paveldo vertybių valdymą. Jos turi glaudžiai bendradarbiauti su paveldo vertybių valdytojais, už valdymą atsakinga institucija ir kitais vertybės valdymu suinteresuotais asmenimis ir partneriais.

118. Komitetas rekomenduoja valstybėms narėms į pasaulio paveldo vertybės valdymo planus ir į mokymo strategijas įtraukti grėsmės prevencijos priemones.

aktuali redakcija anglų kalba - <http://whc.unesco.org/en/guidelines/>

Paveldo vietovių valdymo sistemos turėtų būti sudaromos visoms Lietuvos Respublikos vietovėms, įrašytoms į Pasaulio paveldo sąrašą. Šioms vietovėms sudarytas sistemos ir jų sudaryme bei įgyvendinime dalyvaujančių institucijų sąrašus kiekvienai vietai atskirai tvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Vietovių valdymo sistemos gali būti rengiamos ir kitoms vietovėms Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar savivaldos institucijų iniciatyva, jas tvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

3.2. Vietovių valdymo sistemų sandara

Valdymo sistemos išaiškinime išvardijami įstatymai bei poįstatyminiai aktai bei savivaldos sprendimai, ir jų nuostatos, pagal kurias valdoma vietovė; institucijos, dalyvaujančios vietovės valdyme, jų atsakomybė; teritorinio planavimo dokumentai bei jų nuostatos, kuriomis reguliuojama vietovės apsauga ir plėtra.

Sistemoje nustatomos tokios esamės vietovių valdymo sistemos koordinavimo ir integravimo kryptys:

3.2.1. Teritorijos valdymo vientisumas

Atskirti dalį savivaldybės teritorijos į saugomą teritoriją su atskira administracija sukeltų rimtų problemų vieningam paveldo vietovės ir jos aplinkos funkcionavimui, todėl atskiros saugomos kultūros arba kultūros ir gamtos teritorijos su autonomišku organizaciniu valdymu (saugomos teritorijos direkcijos) steigimą tankiai apgyvendintose savivaldybėse būtina pagrįsti svariais argumentais, atsakant į klausimus:

- kuo tokia teritorija iš esmės skiriasi nuo likusios vietovės reikiamomis valdymo funkcijomis ir vizija,
- kodėl tų funkcijų negalima valdyti ir tikslų siekti tokioje pat valdymo struktūroje ir teisinėje aplinkoje, kaip likusioje teritorijoje, pasiremiant vien teritorinio planavimo dokumentų individualiomis šiai teritorijai skirtomis nuostatomis ir specialiomis paramos programomis.

Jei įrodoma, kad tokioje vietovėje neišvengiama steigti saugomos teritorijos administraciją, būtina iš anksto numatyti, kaip ji sąveikaus su savivalda, kaip bus paskirstomos atsakomybės, kad būtų išvengta konflikto dėl galių;

3.2.2. Horizontali, tarpžinybinė ir daugiadisciplininė, sąveika

Horizontaliai sąveikai optimizuoti būtina kuo tiksliau ir išsamiau apibrėžti vietovės vertę Vertės pažymoje, vertės išsaugojimui ir puoselėjimui:

- suformuluojant vertę sąlygojančias vertingąsias savybes ir jas įtraukiant į strateginio ir teritorinio planavimo dokumentuose suformuluotas vizijas, apsaugos ir plėtros principus, strateginius tikslus ir kitas nuostatas;
- įvertinant, kurių valstybės valdymo ir visuomenės bei verslo sektorių reguliavimas, skatinimas ir bendradarbiavimas reikalingas vizijoms įgyvendinti bei tikslams siekti;
- suformuojant tokius įprastinių institucijų veiklos sėkmės kriterijus, kurie skatintų jas laikytis principų ir bendradarbiauti, žinybų rezultatus matuodami pagal jų įnašą į visuminės problemos sprendimą, o ne vien tik siaurus, sektorinius rodiklius ir šių visuminių kriterijų patenkinimo pagrindu žinyboms skiriamas valstybės skatinimo bei sankcijų formas bei apimtį.

3.2.3. Vertikali valdymo darna

Vertikali valdymo darna – tai valstybės ir savivaldos lygmenų atsakomybės ir funkcijų suderinimas. Ji turėtų būti užtikrinama, remiantis subsidiarumo principu, įtvirtintu Sutarties dėl Europos Bendrijų 5 straipsnyje. Paveldo vietovių valdymo atžvilgiu, siektina, kad kuo daugiau funkcijų ir atsakomybės būtų galima perduoti savivaldybėms. Pagal esamą Lietuvos Respublikos teisinę sistemą:

- bendrojo teritorinio planavimo organizavimo ir jo nuostatų vykdymo priežiūros funkcijas patikimos savivaldybėms,
- verčių formulavimas, ilgalaikių tikslų ir jų siekimo metodika bei valstybės prioritetų įtvirtinimas, specialiojo planavimo organizavimas, ir kontrolė bei auditas - centrinės vykdomosios valdžios institucijoms,
- bendrosios politikos ir įstatyminių nuostatų formavimas - parlamentinėms institucijoms.

3.2.4. Valstybės institucijų bei savivaldos ir pilietinės visuomenės sąveika

Kiekviena paveldo vietovė turi savo ypatingą sąryšį su pilietine visuomene. Todėl jau apibrėžiant vietovės vertę formalioje pažymoje, privaloma konsultuotis su nevyriausybinėmis kultūros, mokslo, švietimo ir pilietinės visuomenės organizacijomis. Paveldo vietovių valdyme turi būti numatytas nuolatinis bendradarbiavimo mechanizmas tarp valdančių institucijų ir šių organizacijų, užtikrinant, kad:

- Visuomenės priskiriamos vietovei vertės būtų kritiškai įvertinamos dialoge tarp valdymo institucijų ir įvairių visuomenės grupių;
- Vertės požymių apibrėžimai vertės pažymose apimtų kuo įvairesnius dalykinius aspektus ir būtų visuomenės bei jos grupių suprantami ir jos remiami;
- Visos valdymo priemonės būtų aptartos su visuomene, ir jų įgyvendinime sudarytos galimybės kuo platesniam visuomenės dalyvavimui ir patikrai.

3.3. Vietovių valdymo sistemų sudarymas, įgyvendinimas ir peržiūra

Už sistemų parengimą atsako ir jas inicijuoja ta valstybės institucija, kuri pagal įstatymus atsako už vietovės paveldo apsaugą.

Sistemų parengime privalo dalyvauti visos Lietuvos Respublikos valdymo ir savivaldos institucijos, kurių veikla vienaip ar kitaip susijusi su vietove gali daryti įtaką jos vertės požymių kaitai, kurios valdymui jos rengiamos.

Iš valstybės bei savivaldos institucijų atstovų, papildant nevyriausybinių mokslo ir švietimo įstaigų ir suinteresuotų pilietinės visuomenės organizacijų stebėtojais, sudaroma nuolatinė Vietovės valdymo komisija (taryba).

Komisijos veiklą techniškai aptarnauja ir jai pirmininkauja valstybės institucija, kuri pagal įstatymus atsako už vietovės paveldo apsaugą.

Komisija gali sudaryti nuolatinės pakomises arba laikinas darbo grupes vertingųjų savybių kaitos ir valdymo problemų nagrinėjimui. Pakomisių ir darbo grupių pirmininkais gali būti skiriami tik komisijos nariai, tačiau į jų sudėtį gali būti kviečiami ekspertai arba visuomenės atstovai, kurie nėra komisijų nariais.

Komisija posėdžiauja bet kurios dalyvaujančios institucijos iniciatyva pagal poreikį, bet ne rečiau, kaip vieną sykį kas tris mėnesius surengia einamąjį posėdį. Vieną kartą per sistemoje

nustatytą periodą, paprastai per metus, bet ne rečiau kaip vieną sykį per tris metus ir ne dažniau, kaip kas pusę metų, komisija privalo surengti ataskaitinį stebėsenos posėdį.

Visos datos sistemos įgyvendinimui turi būti nustatomos taip, kad institucijos, dalyvaujančios vietovės valdyme, galėtų optimaliu laiku pateikti paraiškas valstybės ir savivaldybių biudžetams ir kitiems finansavimo bei išteklių skirstymo šaltiniams.

3.4. Vietovės valdymo sistemos įgyvendinimo instrumentai

Vietovės valdymo sistemoje numatomi trys cikliški susiję administraciniai įgyvendinimo instrumentai:

- Suvestinė ataskaita už praėjusio laikotarpio veiksmus pagal sąvadą ir visuomenės patikros rezultatai, teikiama nevyriausybinės organizacijos;
- vertingųjų savybių stebėsenos rezultatų ir poveikio faktorių analizės pranešimas, teikiamas komisijai pirmininkaujančios institucijos;
- Integruotas veiksmų sąvadas problemoms spręsti arba jų poveikiui neutralizuoti, rengiamas visų komisijoje dalyvaujančių valstybės ir savivaldos institucijų.

3.4.1. Periodinis pranešimas

Metinio (ar kito sistemoje nustatyto periodo) ataskaitinio stebėsenos posėdžio metu, pirmininkaujanti valstybės institucija komisijai pristato vertingųjų savybių stebėsenos ir kitų kasdieninių (nuolatinių) priemonių valdymo efektyvumui užtikrinti rezultatų ir poveikio faktorių analizės pranešimą, kuriame apibūdinami praėjusio laikotarpio:

- valdymo sistemos pokyčiai,
- kasdieninių priemonių efektyvumas,
- įvykę, vykstantys ir (arba) laukiami vertingųjų savybių pokyčiai,
- jų priežasčių analizė,
- ir ateinančiame laikotarpyje numatomos grėsmės.

Šio pranešimo pagrindu, jei reikia, atnaujinami vietovės valdymo koordinavimo ir integravimo įgyvendinimo dokumentai.

Jei:

- valdymo sistemoje atsiranda pakitimų, kurie, komisijos vertinimu, pablogina vietovės valdymą;

arba (ir)

- siūlomi pakeitimai vertės pažymos formuluotėms,

arba (ir)

- konstatuojama, kad iškyla grėsmės vietovės vertei, apie kurias turėtų būti informuojamas Pasaulio paveldo komitetas,

sistema turi būti atitinkamai keičiama ir iš naujo pateikiama tvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

3.4.2. Institucijų veiksmai vietovėje ir jų integruotas sąvadas

Metinio pranešimo pagrindu ir jo apsvarstymo pagrindu per vieną mėnesį nuo posėdžio sudaromas vietovės valdymo koordinavimo ir integravimo kasmetinis veiksmų sąvadas, kuriame nurodomi visų į komisiją įeinančių valstybės ir savivaldos institucijų veiksmai ateinančioms metams arba, reikalui esant, ilgesniam laikotarpiui.

Prie kiekvieno planuojamo veiksmo, turi būti nurodytas atsakingos institucijos ar padalinio vadovas, koordinuojantis veiksmo įgyvendinimą, įgyvendinimo terminai ir institucijos skiriami ištekčiai.

Visi šie veiksmai sąvade gali būti parodomi tik po to, kai jie jau įtraukti į dalyvaujančių institucijų veiklos planus bei biudžetus. Tai įrodantys dokumentai su institucijų vadovų parašais pridedami prie vietovės valdymo veiksmų plano. Į veiksmų planą negali būti įtraukti jokie veiksmai, kurie nėra įtraukti į valstybės ir savivaldos institucijų veiklos planus ir biudžetus. Jei kokie veiksmai planuojami atlikti solidarčiai dviejų ar daugiau institucijų, jie turi būti įtraukti į visų tų institucijų veiklos planus ir biudžetus.

3.4.3. Suvestinė ataskaita už praėjusio laikotarpio veiksmus ir visuomenės patikros rezultatai

Rengiant metinį pranešimą, bet ne vėliau kaip 6 savaitės iki metinio komisijos posėdžio datos, visos vietovės valdyme dalyvaujančios institucijos privalo pateikti pirmininkaujantį institucijai trumpas preliminaras ataskaitas apie savo veiksmus, kurie buvo įtraukti į tų metų vietovės valdymo veiksmų sąvadą, nurodant, kas konkrečiai padaryta ar nepadaryta, jei ne, paaiškinant, kodėl, ir kiek išteklių panaudota veiksmui atlikti pagal sistemoje nurodytą formatą.

Per dvi savaites pirmininkaujanti institucija turi suvesti šias ataskaitas į suvestinę ataskaitą pagal sistemoje nurodytą formatą, pateikiamą taip, kad matytųsi planuoti veiksmai ir kiekvieno jų įgyvendinimas.

Ši suvestinė ataskaita turi būti 2 savaites prieinama visiems norintiems, kurie kviečiami teikti savo pastabas apie įgyvendintų veiksmų reikalingumą ir rezultatus, taip įgyvendindami visuomenės patikrą.

Likus dviem savaitėms iki posėdžio, pastabų priėmimas nutraukiamas, ir komisijos paskirta nevyriausybinė organizacija apibendrina visas pastabas ir parengia metiniam posėdžiui suvestinę ataskaitą pagal sistemoje nurodytą formatą.

3.5. Kasdieninės (nuolatinės) priemonės valdymo efektyvumui užtikrinti

Pagal pažymą vykdoma vertės požymių stebėseną. Jei vertės požymiai kinta, turi būti įvertinamas kaitos poveikis vietovės vertės visumai ir nustatomos priemonės, reikalingos vertės požymių apsaugai ir išlikimo užtikrinimui.

Apie Pasaulio paveldo vietovių vertės požymių kaitą ir priemones, kurių imamasi pavojuje esančioms savybėms apsaugoti, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija informuoja Pasaulio paveldo komitetą Pasaulio paveldo konvencijos Įgyvendinimo gairių nustatyta tvarka.

Valdymo sistemoje turi būti nustatomos šios vietovės valdymo koordinavimo ir integravimo priemonės:

- Vietovės vertės požymių kaitos ir ją sukeliančių faktorių stebėsenos organizavimas, įskaitant:
 - o informacijos apie vertės požymius, įvardintus vertės pažymyje, ir jų kaitą sukeliančius faktorius, pobūdį, šaltinius, turėtojus, surinkimo būdus, klasifikavimo principus ir saugojimą;
 - o renkamos informacijos analizę;
 - o analizės išdavų pateikimą už vertingųjų savybių išsaugojimą atsakingoms institucijoms;

3.5.1. Periodinė ataskaita Pasaulio paveldo komitetui

Europos ir Šiaurės Amerikos regiono šalys teiks sekančias periodines ataskaitas 2011 m. ir 2012 m. birželį ir liepą².

Toliau tobulinant IVV valdymo sistemą, periodinės ataskaitos teminę struktūrą³ reikia pritaikyti Vilniaus senamiesčio valdymo dokumentams, kad, rengiant periodines ataskaitas, turėti jau parengtus duomenis už praėjusį laikotarpį.

Pasaulio paveldo konvencijos (PPK) Įgyvendinimo Gairėse rašoma:

201. Periodinėse ataskaitose numatyti keturi pagrindiniai tikslai:

- a) bendrai įvertinti, kaip valstybė narė įgyvendina Konvenciją;
- b) nustatyti, ar laikui bėgant išliko vertė, dėl kurios vertybė buvo įtraukta į Pasaulio paveldo sąrašą;
- c) teikti atnaujintą informaciją apie pasaulio paveldo vertybes, kuria remiantis būtų nustatyta dėl kokių priežasčių vyko pakitimai ir koks vertybės išsaugojimo lygis;
- d) sukurti valstybių narių regioninio bendradarbiavimo bei informacijos ir patirties mainų, susijusių su Konvencijos įgyvendinimu ir pasaulio paveldo vertybių išsaugojimu, mechanizmą.

³ Su PPV stebėseną susijusių ataskaitos dalį sudaro tokios antraštės:

- II. 3 Faktoriai, veikiantys vietovę
 - 3.1 Pastatai ir plėtra
 - 3.2 Transporto infrastruktūra
 - 3.3 Inžinerinė infrastruktūra
 - 3.4 Tarša
 - 3.8 Socialinės ir kultūrinės paveldo paskirtys
 - 3.9 Kita žmogaus veikla
 - 3.10 Klimato kaita ir orai
 - 3.11 Geo ir ekologinės katastrofos
 - 3.13 Valdymo ir instituciniai faktoriai
- II. 4. Saugojimas, valdymas ir stebėseną
 - 4.1 Ribos ir apsaugos zonos
 - 4.2 Saugojimo priemonės
 - 4.3 Valdymo sistema arba planas
 - 4.4 Finansiniai ir žmogiškieji ištekliai
 - 4.5 Mokslinio tyrimo projektai
 - 4.6 Švietimas, informavimas, supratimas
 - 4.7 Lankytojų srautų valdymas
 - 4.8 Stebėseną
 - 4.9 Valdymo poreikių nustatymas